Vid grävningar i Uppsala år 1926 återfann man delar av Rudbecks vattenledning, av vilka Tekniska Museet erhöll till sina samlingar urborrade trästockar från denna vattenledning.

Tekniska Museet är intresserat av att få reda på, om flera svenska städer haft vattenledningar under ovannämnda århundraden och om några detaljer av dessa blivit bevarade.

T. A:son.

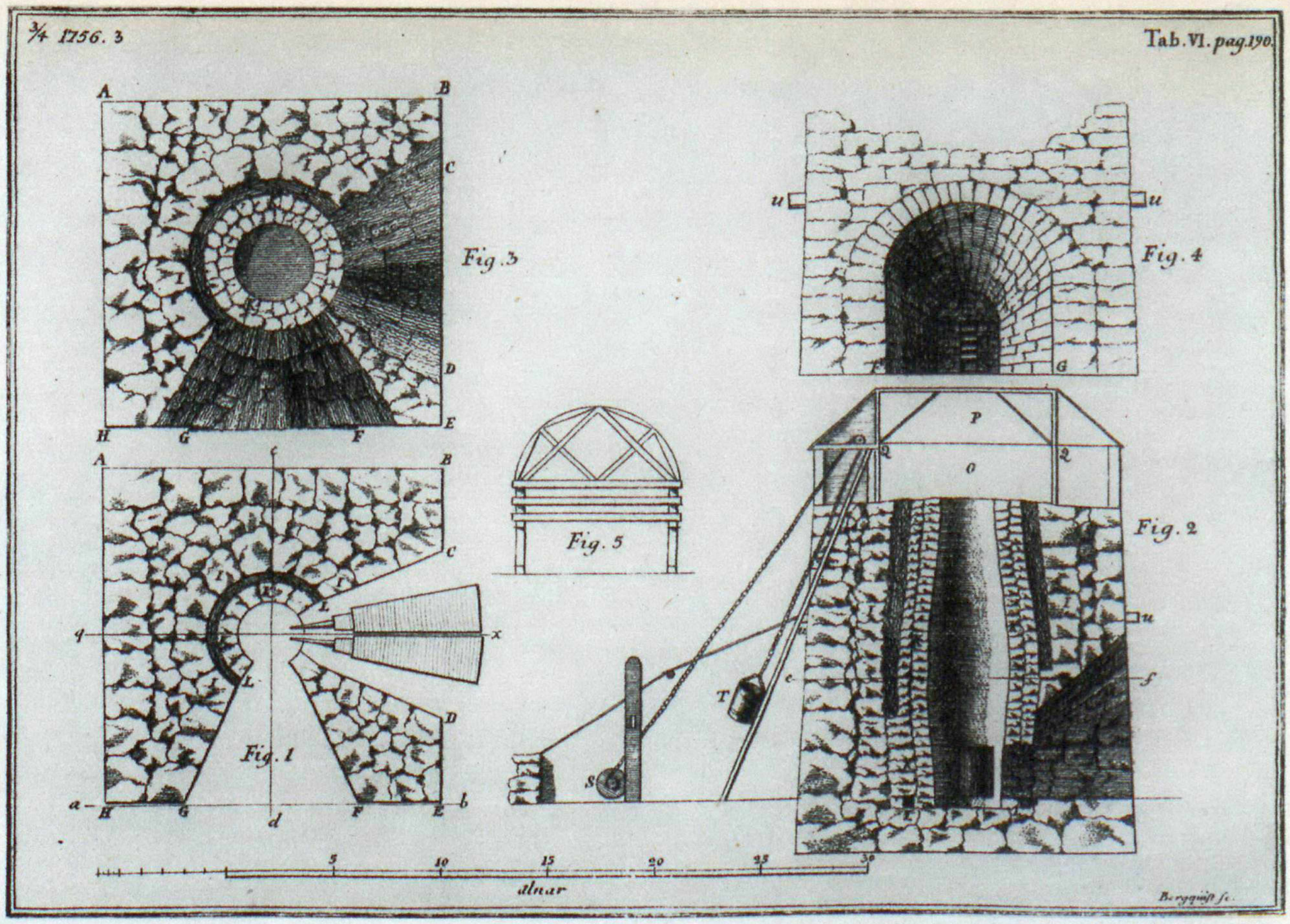
Sveriges första järnbro?

I Kungl. Väg- och Vattenbyggnadskårens minnesskrift 1851—1901 finnes införd en uppsats om brobyggnader. I denna anföres bl. a. »Vid början av 1840-talet förekommo här i landet, så vitt känt är, ännu inga broar av järn, endast trä- eller stenbroar, med få undantag av mycket enkel och konstlös beskaffenhet.» Här uppgavs att de äldsta gjutjärnsbroarna voro »Järnbron» i Uppsala och den äldre Djurgårdsbron i Stockholm, utförda under åren 1846—48. Emellertid fanns åtminstone ett flertal järnbroar tidigare. (Fil. Dr Carl Sahlin, Djursholm, har välvilligt meddelat, att i Gruvkartekontorets samlingar finnes en »Dessein till en tackjärnsbro i Gefle stad 1813 av Gustaf av Uhr, 40 alnar lång, 16 alnar bred.») Denna bro blev förmodligen då aldrig utförd.

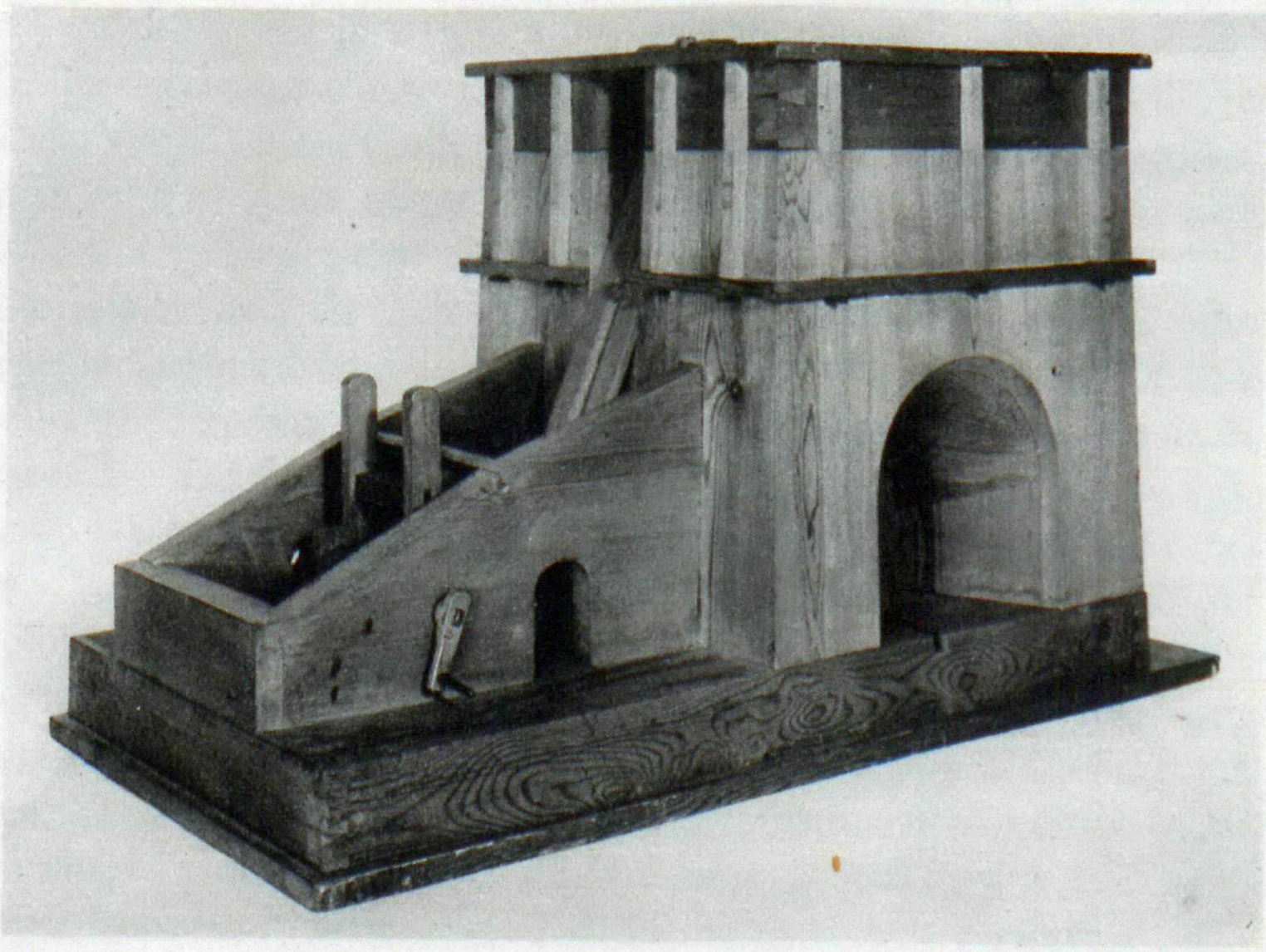
År 1815 byggde Samuel Owen en järnbro mellan den dåvarande s. k. Manilla Holme och Djurgården. En närmare, tyvärr ganska knapphändig beskrivning på bron kan måhända vara av intresse, enär denna bro efter allt att döma är den första i landet tillverkade gjutjärnsbron. Beskrivningen är hämtad ur Landtbrukstidningen för år 1815 (s. 334) och återgives här in extenso: »Bron är $5^1/_2$ aln bred. Dess övra segment är 13 alnar. Den består av 3 paralelt gående bågar, som hålla i tjocklek vid pass $1^1/_4$ tum, genombrutna, i likhet med ett fint och sirligt Galler-werk, och täckta med grova plankor, formerande själva bro-ytan. Wid första åskådandet, skulle man anse wardera bågen för helgjuten, emedan man derpå ej blir varse någon skarv eller fogning; Då man nogare undersöker beskaffenheten, finnes den bestå av 3 delar starkt med skruvar förenade, samt än ytterligare med bly och sten-kitt, så tillsägande amalgamerade. De 3 paralela bågarne sammanhållas sinsemellan, medelst tums tjocka påliteliga jern-tenar, och vila uti sina gjutna jern-ramar, mot sten-pelarne, så att man finner ganska sannolikt, det denna bro icke skall swigta för 20 Sk. pds tyngd, vilkens överförande på en gång, hr. Owen säges hava utsatt såsom prov på arbetets duglighet.» Bron lär ha kostat endast 100 R:dlr b:co. Det troliga är att detta pris var så lågt, att Owen gjorde en icke ringa förlust, men han hoppades få bygga en bro över Norrström i Stockholm och på denna försöka taga igen sina förlorade penningar. Denna bro är omnämnd i »Journal för Manufakturer och Hushållning», 1833, men torde ej kommit till utförande. Av Manilla Instituts räkenskaper framgår ej priset på bron, då institutets grundläggare, Per Aron Borg, var ägare till Manilla Holme eller Tolföresholmen, och troligtvis uppfördes bron för hans privata medel. I Institutets minnesskrift 1812—1912 läses bl. a. »Holmen var endast genom ett smalt sund skild från fasta landet och förenad med detta genom en av Samuel Owen konstruerad 11 alnar lång vacker järnbro». Ej ett ord står det om att Borg lät bygga bron, utan man får den upp-

Manilla på Djurgården i Stockholm. I mitten synes den av Owen byggda järnbron. Strecklitografi på brevpapper från 1840-talet.

Berkinge masugn, kopparstick i K. Vetenskapsakademiens Handlingar 1756.

Modell från omkr. 1780 av Berkinge Masugn i den av K. Tekniska Högskolan i Tekniska Museet deponerade modellsamlingen.

fattningen att bron tillkommit före Borgs tid eller tidigare än 1812, vilket dock torde vara felaktigt.

I Stockholms Stads Arkiv befintliga Relationer öfver Fabrikernes Tillstånd, finnes en anteckning om den Owenska verkstadens tillverkningsvärde, som för år 1815 uppgives till 62,500 Rdl B:co. I specifikationen står bl. a. upptaget: 1 St Bro af Tackjern — 100 Rdl B:co. (Benäget meddelat av Fil. mag. Sam Owen Jansson, Stockholm.)

I värderingsinstrument för brandförsäkring för Manilla ingiven den 5. maj 1817 återfinnes: »En välvd bro av Tackjärn förfärdigad av Herr Sam. Owen, förer från fasta landet till den egentliga Manilla Holme, samt upptages, inberäknat gråstenskistor och murning till 310 Rdl B:co.» Det förefaller märkligt, att man försäkrade en bro gjord av gjutjärn. I nästa värderingsinstrument från år 1838 har tillkommit ett tackjärnsstaket, varför försäkringsbeloppet blivit höjt till 500 riksdaler. När detta staket sattes upp, har jag ej lyckats utröna. Det kan tänkas, att staketet tillkom i samband med Drottning Desiderias landstigning på Manilla Holme år 1823.

När Manilla Institutet åren 1860—64 uppförde sina nuvarande byggnader, företogs i samband härmed åtskilliga utfyllningsarbeten och därmed hade järnbron efter ett nära 50-årigt användande, spelat ut sin roll, varefter Manilla Holme fick sitt nuvarande utseende. Om bron då skrotades ned, eller sattes upp på en annan plats, är mig icke bekant. Av brandförsäkringshandlingarna framgår emellertid, att bron var i gott stånd 1860.

Det vore för Tekniska Museet mycket värdefullt att få reda på om tidigare broar av järn än ovannämnda funnits i vårt land och museet mottager tacksamt anteckningar m. m. till sitt arkiv om detta.

Tore Andersson.

En masugnsmodell från 1700-talet.

Bland den stora samling av 1700- och 1800-talsmodeller, som Kungl. Tekniska Högskolan år 1925 som deposition överlämnade till Tekniska Museet och som till största delen härstammar från det av Christopher Polhem år 1696 i Stockholm grundade »Laboratorium Mechanicum», finnas flera modeller av verk och inrättningar inom bergshanteringen. En av dessa är en modell av den masugn, som Hovmarskalken John Jennings, född 1729 död 1773, lät uppföra vid det under Forsmarks järnbruk i Forsmarks socken, Uppland, hörande Berkinge år 1755. Modellens mått är: längd 77 cm., bredd 39 cm. och höjd 48 cm.

Att denna modell tillhör 1700-talssamlingen framgår av den etikett, som är påsatt modellen och på vilken läses: »N:o 310. Modell på Masugn. Inventerad av framl e. Hofmarchalken Herr John Jennings. Se Kongl. wett: sk: akad: Handl. år 1756. 3 q.»

N:o 310 är det inventarienummer, som modellen har i den förteckning över modellerna, som dåvarande direktören för Kongl. Modellkammaren i Stockholm — Polhems »Laboratorium Mechanicum» hade år 1756 erhållit detta namn — Jonas Adolf Norberg, år 1801 lät utgiva. Denna förteckning är en fortsättning